

УДК 159.923.2

Г 17

Андрій ГАЛЯН

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ТА УЗАЛЕЖНЕНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ

У статті аналізується роль ціннісно-смыслової сфери особистості у становленні та розвитку узалежненої поведінки. Розкривається різновекторність дослідження згаданої проблеми представниками гуманістичної концепції, психосинтезу, гештальт-терапії, теорії особистісних конструктів, онтопсихології, діяльнісного та суб'єктного підходів. Вказується, що порушення ціннісно-смыслової сфери особистості, зниження усвідомленої саморегуляції, обмеження в можливості прояву суб'єктності є головними причинами виникнення узалежненої поведінки.

***Ключові слова:** особистість, цінності, ціннісно-смыслова сфера, узалежнена поведінка, адикція, мотивація, саморегуляція.*

Постановка проблеми. Вчинки людини, наділеної розумною поведінкою, визначаються інтелектуальним “висвічуванням” наявних міжпредметних зв'язків і відношень. Багато наших вчинків і особливостей поведінки згодом стають звичками, тобто автоматичними діями, автоматизмами. Автоматизуючи наші дії, звичка робить наші рухи більш точними і вільними. Вона зменшує ступінь усвідомлення дії. У цьому контексті С.Л. Рубінштейн зазначав, що утворення звички означає появу не стільки нового вміння, скільки нового мотиву чи тенденції до автоматично виконуваних дій. Інакше кажучи, звичка – це дія, виконання якої стає потребою [20].

Потреба є частиною мотиваційної сфери особистості, тому на її формування значно впливають цінності і смисли людини, виконуючи

як мотиваційну, так і регулювальну функції. Тому досліджуючи мотивацію поведінки людини, дослідники звертаються до вивчення ціннісно-сміслової сфери її особистості.

Одним із різновидів поведінки є узалежнена поведінка. У Психіатричному енциклопедичному словнику поняття “залежність” визначається як “стан людини або її поведінка, коли вона підвладна іншій людині або ситуації” [17, 329]. При цьому, окрім залежності від психоактивних речовин, вказується на існування також залежності від певних ідей, особистостей, від азарту, віросповідань тощо [17, 329]. Залежність буває “фізіологічною, якщо сам організм має потребу в певній речовині для нормального функціонування, або психологічною, якщо ця потреба має афективну природу” [27, 147]. Зазвичай та чи інша залежність виникає в ході певної активності, певної поведінки, дій, акцій, і виявляється у поведінці, характерній для певного виду залежності [9, 337].

У вітчизняній літературі синонімами поняття “залежність”, “узалежнена поведінка” є терміни “адикція”, “адиктивна поведінка”. Термін “адикт” походить від латинського *addicere* – “благоволити”, “сприяти”. Адикція у сучасній науковій літературі визначається як пристрасть до якоїсь речовини або роду діяльності, яка відображає безконтрольне прагнення вживати цю речовину або практикувати вид діяльності для досягнення бажаного психічного ефекту [5]. Суть адиктивної поведінки, на думку Ц.П. Короленко та Т.О. Донських, полягає в тому, що, прагнучи “втекти” від реальності, людина штучно змінює свій психічний стан, а це створює їй ілюзію безпеки, відновлення рівноваги [7]. Цей процес настільки захоплює особистість, що починає керувати нею. Людина стає безпорадною перед своєю пристрастю. Причин, що спонукають згаданий вид поведінки, досить багато, однак основними є економічні, соціальні та політичні.

Зважаючи на соціально-політичну та економічну ситуації в Україні, значно зросла кількість людей, у яких спостерігається узалежнена поведінка. Тому дослідження цієї проблеми в розрізі сьогодення є вельми доречним і своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження причин і механізмів формування узалежненої (адитивної) поведінки проводяться в медицині і психології у зв'язку з наявністю біологічної схильності, психологічних факторів ризику, а також певних провокуючих соціальних впливів. У медицині, зокрема, існує уявлення про те, що певна схильність до вживання психоактивних речовин зумовлена генетично (І.П. Анохіна [1], Т.М. Воробйова, Р.Д. Копосов). Дослідники наводять дані про особливості морфофункціональної і нейрохімічної організації мозкових систем підкріплення в осіб, схильних до узалежненої поведінки (М.Н. Potenza, П.Д. Шабанов [26]). Несприятливою прогностичною ознакою щодо раннього розвитку адиктивної поведінки вважається наявність вираженої міжпівкульної асиметрії (К.Д. Норре, J.G. Jacobson). Істотним фактором ризику появи узалежненої поведінки, на думку лікарів-психіатрів, є спадкова схильність до наркологічних захворювань і формування залежної поведінки з психопатіями і акцентуацією характеру (А.Є. Лічко, В.С. Бітенський, Е. Блейлер, І.М. П'ятницька, М.Л. Рохлін, В.Д. Менделевич [12]).

Відзначається й спонукальна роль особистісних порушень. Так, появі узалежненої поведінки сприяють й такі психологічні особливості, як порушення самоконтролю та саморегуляції, нестійка і неаргументована самооцінка, стійкі порушення в афективній сфері, які супроводжуються високою емоційною лабільністю і негативною ефективністю, психічним інфантилізмом (J.H. Krystal, Н.А. Сирота [22], Л.М. Шипіцина [28], В.Д. Менделевич [12] та ін.). Окрім цього, спостерігається зниження інтересу та вольової активності, з одночасним збільшення всередині поля адиктивної діяльності вольових і мотиваційних показників. Для досягнення мети (володіння адиктивним агентом) додається максимум зусиль, відзначається підвищена активність, ініціативність і зростання креативності (Н.В. Дмитрієва [4], Д.В. Четверікова).

Водночас, незважаючи на згадані дослідження, недостатньо уваги приділено вивченню місця і ролі ціннісно-сміслової сфери в

узалежненій (адитивній) поведінці людини. А отже, необхідним є огляд досліджень у цій царині, що і визначило *мету* публікації.

Питання ціннісно-сміслової сфери у контексті узалежненої поведінки тією чи іншою мірою піднімалися багатьма вченими. Так, Е. Фромм пише про “моральну самотність”, що розуміється автором як відсутність зв'язку з суспільно значущими цінностями, соціальними стандартами, неможливістю знайти сенс існування, що викликає внутрішні суперечності і напруження. Одним зі способів уникнення цього є вживання алкоголю або наркотиків [25]. Якщо на шляху творчих тенденцій трапляються нездоланні перешкоди, то людина стає руйнівником.

Іншим джерелом виникнення узалежненої поведінки, на думку представників гуманістичної концепції, психосинтезу, теорії особистісних конструктів, онтопсихології виступають суперечності в Я-концепції, фрустрація екзистенційно значущих потреб, втрата або відсутність сенсу життя. У межах цих концепцій є дослідження, що стосуються впливу особливостей ціннісно-сміслових утворень на формування адиктивної поведінки.

Сприяти виникненню неврозів, алкоголізму, наркоманії та інших особистісних розладів, на думку Дж. Келлі [6], може зниження адаптаційних можливостей, що виникає на основі внутрішньо конфліктної і суперечливої життєвої концепції. Щось подібне натрапляємо і у А. Маслоу, який, оперуючи такими поняттями, як буттєві та дефіцитарні цінності, зазначає, що прагнення буттєвих цінностей (добра, краси, життя тощо) є нормальним розвитком. Прагнення ж дефіцитарних цінностей – це результат фрустрації будь-яких значущих потреб особистості, що свідчить про аномальну (асоціальну) лінію розвитку. Звідси, на думку вченого, і з'являються неврози та психологічна непристосованість [11].

В. Франкл схильність до узалежненої поведінки, зокрема, привчання до наркотиків, пов'язує з фрустрацією прагнення до смислу. “Якщо у людини відсутній сенс життя, здійснення якого зробило б її щасливою, вона прагнучиме відчувати щастя в обхід реалізації смислу, зокрема за допомогою хімічних препаратів” [24, 135].

Головне джерело проблем особистості, на думку К. Роджерса, – вплив зовнішніх соціальних цінностей і настанов, що не відповідають глибинним особистісним цінностям людини [19]. Унаслідок чого виникає невідповідність “Я реального” і “Я ідеального” у структурі Я-концепції, що зрештою, і є причиною виникнення підвищеної тривожності, порушень психологічної адаптації, емоційних розладів, аномальної, у тому числі узалежненої поведінки.

З точки зору Г. Олпорта, головні людські цінності в умовах систематичного прийому наркотиків поступово втрачають своє значення для особистості. Однак поява узалежнення можлива і за умови заповнення “екзистенційного вакууму” внаслідок розчарування в колишніх ідеалах. Тому лише зміна світогляду, на думку вченого, здатна позбавити людину узалежнення [14].

Отже, в межах гуманістичної психології узалежнення розглядається як порушення нормального розвитку, пов’язане зі спотворенням світоглядних позицій особистості, що, зі свого боку, спричиняє порушення процесів постановки мети.

Засновник онтопсихології А. Менегетті причиною формування залежності вважає особливості виховання, формування залежної форми взаємин, яка передує і визначає узалежнену поведінку [13, 153]. Центральним поняттям у контексті вивчення адиктивної поведінки стає невідповідність особистісних цінностей і суспільних норм, правил, настанов. Так, американський соціолог Д. Рісмен говорить про те, що джерелом орієнтації особистості на ту чи іншу ціннісну систему може бути власний світогляд людини або соціальне середовище, що сприймає або заперечує певні цінності [18]. Для пояснення цього він використовує такі поняття, як “орієнтований зсередини” і “орієнтований ззовні” типи соціального характеру. Під соціальним характером автор розуміє “більш-менш стійку, соціально та історично зумовлену організацію прагнень індивіда і його можливостей їх задоволення” [18, 149]. Орієнтована зсередини особистість, керується інтеріоризованими у ранньому дитинстві нормами, принципами, цінностями. Така особистість, на думку автора, є більш цілеспрямованою, динамічною, відкритою до змін

тощо. Ззовні орієнтована особистість послуговується не власними принципами, а цінностями навколишніх, зовнішніми впливами, модою. Така людина характеризується не лише слабким “суперего”, що характеризує інтерналізовану систему норм і цінностей, але й слабким самостійним “Я”. Така людина знеособлена, пасивна, стає об’єктом маніпулювання [18].

Р. Ассаджіолі використовує поняття життєвої орієнтації як основного напрямку життя людини [2]. Людина робить свій вибір усвідомлено, і діє відповідно до бажань її душі. Зловживання наркотиками як різновид узалежненої поведінки вважається особистісною поведінкою, спрямованою на ізоляцію від суспільства, у якому особистість не визнана.

У межах психосинтезу формується теорія субособистостей, яка постулює, що субособистості утворюються на основі психодинамічних структур, які вже існують у плода в утробі матері у вигляді деяких матриць. Ці структури ускладнюються в процесі розвитку дитини і закріплюються у вигляді патернів. На певному етапі розвитку особистості ці патерни стають субособистостями.

Субособистість – це психодинамічна структура, яка, ставши досить складною, прагне до незалежного існування. Вона володіє власними характеристиками, вимагає незалежного існування і прагне задовольнити власні потреби та бажання через особистість. Субособистості розташовуються навколо ядра особистості або центра “чистої самосвідомості”. Межі між окремими субособистостями “прозорі” в нормі, і непрозорі у разі діагнозу “множинної особистості”. Ця прозорість меж у разі тривалого прийому наркотиків призводить до того, що наркоманійна субособистість “заражає” усі інші [2].

У гештальттерапії узалежнена поведінка розглядається як порушення процесу “контакт – вихід”, коли одна домінуюча потреба стає фігурою [15]. Утворюється ригідний патерн поведінки, втрачається контакт з реальністю. Гештальт залишається незавершеним. Свідомість утримує як фігуру лише потребу, що відповідає прийнятим особистістю уявленням. Спочатку стан, наприклад, наркотичного сп’яніння, позбавляє людину напруження, пов’язаного з неможливістю

завершення деякого гештальта (фрустрована потреба). Проте надалі сам стан сп'яніння стає єдиною фігурою у свідомості наркозалежного, при цьому всі інші потреби переходять у фон, втрачаючи своє значення.

У пострадянській та вітчизняній психології в межах діяльнісного підходу узалежнена поведінка визначається як несправжньо опредмечена потреба, а основний механізм її розвитку – як “зсув мотиву на мету”. Домінуючим мотивом стає пошук об'єкта, який задовольняє потребу, що заміщає істинну, володіння об'єктом дає тимчасове послаблення внутрішнього напруження. Уся смислова сфера особистості перебудовується відповідно до цього провідного мотиву. Об'єкт залежності може бути включений до структури Я-концепції як самостійний внутрішній образ і потім впливати на поведінку адикта.

Різноманітні дослідження (Б.С. Братусь, О.Б. Холмогорова, Д.О. Леонтьєв та ін.) особистості людей з різною психічною патологією дають змогу припустити, що у процесі формування “узалежненої” особистості провідну роль відіграють деформації у структурі мотиваційної та ціннісно-смислової сфери. На дисгармонію ціннісно-смилових утворень в узалежнених підлітків вказують у своїх дослідженнях І.О. Кудрявцев, Г.Б. Морозова [8]. У них, на думку фахівців, відзначається затримка особистісного розвитку не лише на рівні моральної сфери, але й щодо сформованості головної смислової лінії особистості, що співвідноситься з сенсом життя.

Ми погоджуємося з думкою М.Є. Серебрякової про те, що внаслідок вживання наркотиків, пияцтва, ігроманії тощо, ціннісно-смислова сфера особистості зазнає кардинальних змін, які спричиняють формування узалежнення [21].

Згідно з етнокультурним підходом, особистість сучасної людини формується з “уламків” різних культур і тому позбавлена цілісності та самовизначеності. У таких умовах формується суперечлива, конфліктна ціннісно-смислова сфера особистості, яка не може бути надійною опорою для людини в процесі прийняття рішень. Усе це

знижує адаптаційний потенціал особистості, що може спричиняти залежність від психоактивних засобів і лікарських препаратів [23].

Ще однією причиною формування uzалежнення є зниження усвідомленої саморегуляції, обмеження в можливості прояву суб'єктності (В.А. Петровський, К.С. Лисецький, Є.В. Літягіна, Н.Ю. Самикіна). На цьому акцентує увагу Ю.А. Васильєва зазначаючи, що несформованість системи особистісних цінностей у осіб з порушеннями соціальної регуляції поведінки зумовлює “закритість” наркозалежних для нових суб'єктивних загальнолюдських цінностей [3, 59]. У межах суб'єктного підходу (В.А. Петровський) психічна залежність розглядається як прагнення, тобто самоцінна форма активності суб'єкта, що містить можливості необмеженого самовідтворення. Прагнення В.А. Петровський визначає як форму активності, де “хочу” (потреби, цінності) і “можу” (здатності і можливості) виступають спільно, це спрямованість людини на продукування таких дій, процес здійснення яких сам собою переживається як насолода [16, 127]. У дослідженнях К.С. Лисецького, Є.В. Літягіної [10] показано, що для осіб, схильних до uzалежнення, загалом характерна виражена особистісна незрілість або “недорослість”, яка виявляється у несформованості і суперечливості системи цінностей, нездатності до самостійного цілетворення, прийняття відповідальних рішень у ситуації значущих для особистості виборів.

Постає питання про можливість корекції uzалежненої поведінки. Відповідаючи на це питання, варто відзначити, що остання неможлива без змін у мотиваційно-потребовій та світоглядній сферах особистості. При цьому основним превентивним фактором uzалежнення представники суб'єктного підходу розглядають здатність до саморегуляції, прояву суб'єктності в ситуації невизначеності. Основними характеристиками суб'єктної активності є її творчий характер, здатність змінювати навколишній світ (активність) і, що особливо важливо, здатність до самостійності, саморегуляції та самоорганізації (К.О. Абульханова-Славська, Б.Г. Ананьєв, С.Л. Рубінштейн). При цьому ступінь або індивідуальний рівень, а також розвиненість окремих функцій цілісної системи саморегуляції

залежать від особливостей мотиваційно-потребової (В.І. Моросанова) і смислової сфери особистості (Д.О. Леонт'єв).

Висновки. Узагальнюючи представлені міркування, варто відзначити, що багато дослідників прямо чи опосередковано вказують на провідну роль порушень ціннісно-смислової сфери особистості у виникненні uzалежненої поведінки. Зміни, яких вона зазнає, впливають на поведінку не самі собою, а через процес саморегуляції особистості. Так, звуження кола усвідомлюваних цінностей обмежує кількість значущих для людини цілей, реалізованих у поведінці та діяльності, що спричиняє порушення нормативної активності особистості. Формування цінності одного з видів uzалежнення (наприклад, стану наркотичного сп'яніння) і набуття нею ролі провідної цінності у ціннісно-смисловій сфері особистості сприяє тому, що вся діяльність людини спрямовується на її досягнення. При цьому інші види діяльності втрачають свій особистісний сенс, що порушує процес їх реалізації. Крім того, будь-які зовнішні впливи, що суперечать провідній цінності, оцінюються особистістю як “чужі” і не відображаються належно у свідомості “uzалежнених”, що ускладнює роботу з їх вторинної профілактики.

Стійка, несуперечлива система суб'єктивних цінностей впливає на стійкість людини до зовнішніх впливів, дає їй змогу самостійно розв'язувати проблеми в будь-якій життєвій ситуації, оскільки саме вона є орієнтиром поведінки і вчинків. Якщо ж внутрішня система цінностей не сформована або конфліктна, людина, не маючи внутрішньої системи координат, змушена орієнтуватися тільки на зовнішні, непостійні, суперечливі вимоги середовища та навколишніх.

Перспективу подальшого дослідження ми бачимо у ґрунтовному дослідженні особливостей розвитку ціннісно-смислової сфери uzалежнених особистостей.

Література

1. Анохина И.П. Биологические механизмы зависимости от психоактивных веществ (патогенез) / И.П. Анохина // Лекции по наркологии / под ред. Н.Н. Иванца]. – М. : Медпрактика, 2000. – С. 16 – 41.

2. Ассаджиоли Р. Психосинтез: теория и практика / Р. Ассаджиоли. – М. : “Ваклер”, 1997. – 314 с.
3. Васильева Ю.А. Особенности смысловой сферы личности при нарушениях социальной регуляции поведения / Ю.А. Васильева // Психологический журнал. – 1997. – № 2. – С. 58 – 75.
4. Дмитриева Н.В. Психология аддиктивного поведения / Н.В. Дмитриева, Д.В. Четвериков. – Новосибирск : НГПУ, 2002. – 278 с.
5. Ільницька Л.А. Проблема психології залежності від інтернету в сучасній психологічній науці / Л.А. Ільницька // Матеріали третьей Международной научно-практической интернет-конференции “Наука в информационном пространстве” (29 – 30 октября 2007 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.confcontact.com/2007nov/ilnicka.php>.
6. Келли Дж. Теория личности. Психология личных конструктов / Дж. Келли. – СПб. : Речь, 2000. – 576 с.
7. Короленко Ц.П. Семь путей к катастрофе: Деструктивное поведение в современном мире / Ц.П. Короленко, Т.А. Донских. – Новосибирск : Наука, Сиб. отд-ние, 1990. – 224 с.
8. Кудрявцев И.А. Психологический анализ смыслообразующих факторов делинквентного поведения подростков / И.А. Кудрявцев, Г.Б. Морозова, А.С. Потнин и др. // Психологический журнал. – 1996. – № 5. – С. 88 – 93.
9. Куликов Л.В. Психогигиена личности. Вопросы психологической устойчивости и психопрофилактики : [учеб. пособие] / Л.В. Куликов. – СПб. : Питер, 2004. – 464 с.
10. Лисецкий К.С. Психология и профилактика наркотической зависимости / К.С. Лисецкий, Е.В. Литягина. – Самара : Издательский Дом “Бахрах-М”, 2008. – 224 с.
11. Маслоу А. Психология бытия : [пер. с англ. О.О. Чистякова] / А. Маслоу. – М. : Рефл-бук, 1997. – 304 с.
12. Менделевич В.Д. Психология зависимой личности, или Подросток в окружении соблазнов / В.Д. Менделевич, Р.Г. Садкова. – Казань, РЦПНН при КМРТ; Й. : Марев, 2002. – 240 с.
13. Менегетти А. Система и личность / А. Менегетти. – М. : ННБФ “Онтопсихология”, 2007. – 352 с.
14. Оллпорт Г. Личность в психологии / Г. Оллпорт. – СПб. : Питер, 1998. – 345 с.
15. Перлз Ф. Практикум по гештальттерапии / Ф. Перлз. – М. : Изд-во Института психотерапии, 2000. – 240 с.
16. Петровский В.А. Личность в психологии: парадигма субъектности / В.А. Петровский. – Ростов н/Д. : Феникс, 1996. – 512 с.
17. Психиатрический энциклопедический словарь / Й.А. Стоименов, М.Й. Стоименова, П.Й. Коева и др. – К. : МАУП, 2003. – 1200 с.
18. Рисмен Д. Некоторые типы характера и общество / Д. Рисмен // Социологические исследования. – 1993. – № 5. – № 7. – С. 144 – 151.

19. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека ; пер. с англ. Е.И. Исениной / К.Р. Роджерс. – М. : Издательская группа “Прогресс”, “Универс”, 1994. – 480 с.
20. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2000. – 720 с.
21. Серебрякова М.Е. Изменение содержания ценностно-смысловой сферы личности при формировании наркотической зависимости / М.Е. Серебрякова // Известия СНЦ РАН “Педагогика и психология”. – 2008. – № 2. – С. 178 – 182.
22. Сирота Н.А. Профилактика наркомании и алкоголизма : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / Н.А. Сирота, В.М. Ялтонский. – 4-е изд., стер. – М. : Академия, 2008. – 176 с.
23. Сухарев А.В. Сравнительное психологическое исследование этнофункциональных рассогласований у страдающих героиновой наркоманией, алкоголизмом и аффективными расстройствами / А.В. Сухарев, Е.А. Брюн // Психологический журнал. – 1998. – № 3. – С. 90 – 97.
24. Франкл В. Человек в поисках смысла : [пер. с англ. и нем.] / В. Франкл. – М. : Прогресс, 1990. – 368 с.
25. Фромм Э. Бегство от свободы. Человек для себя / Э. Фромм. – Мн. : АСТ, 2000. – 672 с.
26. Шабанов П.Д. Наркомании : патопсихология, клиника, реабилитация / П.Д. Шабанов, О.Ю. Штакельберг. – 2-е изд., перераб. и доп. – СПб. : Лань, 2002. – 462 с.
27. Шапар Б.В. Психологічний тлумачний словник / Б.В. Шапар. – Х. : Прапор, 2004. – 640 с.
28. Шипицына Л.М. Диагностика наркомании у подростков группы риска / Л.М. Шипицына // Мир детства. – 2002. – № 1. – С. 29 – 30.

References

1. Anohina I.P. Biologicheskie mehanizmy zavisimosti ot psihoaktivnyh veshhestv (patogenez) / I.P. Anohina // Lekcii po narkologii / pod red. N.N. Ivanca. – М. : Medpraktika, 2000. – S. 16 – 41.
2. Assadzhioli R. Psihosintez: teorija i praktika / R. Assadzhioli. – М. : “Vakler”, 1997. – 314 s
3. Vasil’eva Ju.A Osobnosti smyslovoj sfery lichnosti pri narushenijah social’noj reguljacji povedenija / Ju.A. Vasil’eva // Psihologicheskij zhurnal. – 1997. – № 2. – S. 58 – 75.
4. Dmitrieva N.V. Psihologija addiktivnogo povedenija / N.V. Dmitrieva, D.V. Chetverikov. – Novosibirsk : NGPU, 2002. – 278 s.
5. Il’nyč’ka L.A. Problema psihologii’ zalezhnosti vid internetu v suchasnij psihologichnij nauci / L.A. Il’nyč’ka // Materyaly tret’ej Mezhdunarodnoj nauchno-praktycheskoj ynternet-konferencyy “Nauka v ynformacyonnom prostranstve” (29 – 30 oktjabrja 2007 g.) [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.confcontact.com/2007nov/ilnicka.php>.

6. Kelli Dzh. Teorija lichnosti. Psihologija lichnyh konstruktov / Dzh. Kelli. – SPb. : Rech', 2000. – 576 s.
7. Korolenko C.P. Sem' putej k katastrofe: Destruktivnoe povedenie v sovremennom mire / C.P. Korolenko, T.A. Donskih. – Novosibirsk : Nauka, Sib.otd-nie, 1990. – 224 s.
8. Kudrjavcev I.A. Psihologicheskij analiz smysloobrazujushhih faktorov delinkventnogo povedenija podrostkov / I.A. Kudrjavcev, G.B. Morozova, A.S. Potnin i dr. // Psihologicheskij zhurnal. – 1996. – № 5. – S. 88 – 93.
9. Kulikov L.V. Psihigiena lichnosti. Voprosy psihologicheskoy ustojchivosti i psihoprofilaktiki : [ucheb. posobie] / L.V. Kulikov. – SPb. : Piter, 2004. – 464 s.
10. Liseckij K.S. Psihologija i profilaktika narkoticheskoy zavisimosti / K.S. Liseckij, E.V. Litjagina. – Samara : Izdatel'skij Dom "Bahrah-M", 2008. – 224 s.
11. Maslou A. Psihologija bytija : [per. s angl. O.O. Chistjakova] / A. Maslou. – M. : Refl-buk, 1997. – 304 s.
12. Mendelevich V.D. Psihologija zavisimoj lichnosti, ili Podrostok v okruzenii soblaznov / V.D. Mendelevich, R.G. Sadkova. – Kazan', RCPNN pri KMRT; J. : Marevo, 2002. – 240 s.
13. Menegetti A. Sistema i lichnost' / A. Menegetti. – M. : NNBF "Ontopsihologija", 2007. – 352 s.
14. Ollport G. Lichnost' v psihologii / G.Ollport. – SPb. : Piter, 1998. – 345 s.
15. Perlz F. Praktikum po geshtal'tterapii / F. Perlz. – M. : Izd-vo Instituta psihoterapii, 2000. – 240 s.
16. Petrovskij V.A. Lichnost' v psihologii: paradigma sub#ektnosti / V.A. Petrovskij. – Rostov n/D. : Feniks, 1996. – 512 s.
17. Psihiatricheskij jenciklopedicheskij slovar' / J.A. Stoimenov, M.J. Stoimenova, P.J. Koeva i dr. – K. : MAUP, 2003. – 1200 s.
18. Rismen D. Nekotorye tipy haraktera i obshhestvo / D. Rismen // Sociologicheskie issledovanija. – 1993. – № 5. – № 7. – S. 144 – 151.
19. Rodzhers K.R. Vzgljad na psihoterapiju. Stanovlenie cheloveka ; per. s angl. E.I. Iseninoj / K.R. Rodzhers. – M. : Izdatel'skaja gruppa "Progress", "Univers", 1994. – 480 s.
20. Rubinshtejn S.L. Osnovy obshhej psihologii / S.L. Rubinshtejn. – SPb. : Piter, 2000. – 720 s.
21. Serebrjakova M.E. Izmenenie sodержanija cennostno-smyslovoj sfery lichnosti pri formirovanii narkoticheskoy zavisimosti / M.E. Serebrjakova // Izvestija SNC RAN "Pedagogika i psihologija". – 2008. – № 2. – C. 178 – 182.
22. Sirota N.A. Profilaktika narkomanii i alkogolizma : [ucheb. posobie dlja stud. vyssh. ucheb. zavedenij] / N.A. Sirota, V.M. Jaltonskij. – 4-e izd., ster. – M. : Akademiya, 2008. – 176 s.
23. Suharev A.V. Sravnitel'noe psihologicheskoe issledovanie jetnofunkcional'nyh rassoglasovanij u stradajushhih geroinovoj narkomaniej, alkogolizmom i affektivnymi rasstrojstvami / A.V. Suharev, E.A. Brjun // Psihologicheskij zhurnal. – 1998. – № 3. – S. 90 – 97.

24. Frankl V. Chelovek v poiskah smysla : [per. s angl. i nem.] / V. Frankl. – М. : Progress, 1990. – 368 s.
25. Fromm Je. Begstvo ot svobody. Chelovek dlja sebja / Je. Fromm. – Мн. : АСТ, 2000. – 672 s.
26. Shabanov P.D. Narkomanii : patopsihrologija, klinika, reabilitacija / P.D. Shabanov, O.Ju. Shtakel'berg. – 2-e izd., pererab. i dop. – SPb. : Lan', 2002. – 462 s.
27. Shapar B.V. Psihologichnyj tлумachnyj slovnyk / B.V. Shapar. – Н. : Prapor, 2004. – 640 s.
28. Shipicyna L.M. Diagnostika narkomanii u podrostkov grupy riska / L.M. Shipicyna // Mir detstva. – 2002. – № 1. – S. 29 – 30.

Галян Андрей. Взаимосвязь ценностно-смысловой сферы и зависимого поведения личности. В статье анализируется роль ценностно-смысловой сферы личности в становлении и развитии зависимого (аддиктивного) поведения. Раскрывается разноректорность исследования проблемы представителями гуманистической концепции, психосинтеза, гештальт-терапии, теории личностных конструктов, онтопсихологии, деятельностного и субъектного подходов. Указывается, что нарушение ценностно-смысловой сферы личности, снижение осознанной саморегуляции, ограничения в возможности проявления субъектности являются главными причинами возникновения зависимого поведения.

Ключевые слова: личность, ценности, ценностно-смысловая сфера, зависимое поведение, аддикция, мотивация, саморегуляция.

Halyan Andriy. Relationship between value-semantic sphere and a person's addictive behavior. The article analyzes the role of the value-semantic sphere of the personality in the formation and development of addictive behavior. The author reveals non-convergent approaches to the research of the above mentioned problem by the representatives of the humanistic conception, psychosynthesis, Gestalt therapy, personal construct theory, ontopsihology, activity and agent-based approaches. It is noted that inappropriate functioning of the value-semantic sphere of the individual, a decrease in conscious self-regulation, limitation of agency manifestations are the main causes of addictive behavior.

Keywords: personality, values, value-semantic sphere, addictive behavior, addiction, motivation, self-regulation.